

More broadly, the debates Liljefors analyzes demonstrate the way religion becomes visible in a country such as seemingly secular Sweden.

Thankfully, Liljefors does not fall into the temptation to sniff at popular Bible-use and bemoan decreasing levels of biblical literacy. Instead, she seeks to understand the way references to the “Old Testament” function and to clarify key trends and tendencies. That does not mean, however, that she poses as a disinterested scholar. Liljefors critiques the trends and tendencies she uncovers with authority and sophistication. Given the long and violent history of anti-Judaism, and the minority status of Jews in Sweden, the critical edge to the book is particularly important, also to puncture fantasies of secular neutrality.

As Liljefors’s time period covers the rapid rise of social media, it could be argued that there are questions left unanswered about where debates about the Bible actually take place, who engages in such tussles, and what forms references to the Bible take in the media-sphere. Social media platforms might demonstrate similar trends to those Liljefors identifies, but they might also offer more humorous, marginal, and subversive representations of the Hebrew Bible that would never make it into major newspapers or take a “debate” format. Further, given the increased attention to affect in the humanities in recent years, I would be curious to understand better how affect theory helps to explain pervasive and deeply felt perceptions of the Bible.

Uncovering significant trends in the way the Hebrew Bible is referenced and represented in Swedish newspapers is not meant to debunk secularization theories. Instead, Liljefors demonstrates particular ways in which the Bible continues to feature in debates where it is assumed religious neutrality is operative. The influence of the Bible, and histories of interpretation, are overlooked because it is assumed they are defunct. The extent to which stereotypes about the “Old

Testament” persist and are contrasted with the New Testament as more humane and human-rights-friendly shows how problematic it is to imagine we have got over these histories and influences. With her characterization of the Mediatized Bible, Liljefors makes an important contribution to recent biblical scholarship that engages with the reception of the Bible in society. In this way she stands in line with scholars such as Yvonne Sherwood, James Crossley, Halvor Moxnes, Erin Runions, Nyasha Junior, and Holly Morse, who make abundantly clear that the Bible is not just an ancient archive. Rather, perceptions and uses of the Bible function in a variety of ways, not least to stabilize notions of normalcy and otherness, niceness and monstrosity.

I hope Liljefors – and readers of her book – will continue to ask questions about the way the Bible is referenced and represented in the contemporary world. While I understand and respect the decision to write the book in Swedish, I hope that it will be published also in English so that it can reach the larger audience it deserves.

Hannah M. Strømmen  
TD, Lund

DOI: 10.51619/stk.v99i3.25390

**David Thurfjell. *En lockton i ödemarken: Om människans förmåga att besjåla världen*. Stockholm: Norstedts. 2023. 317 s.**

Låt mig börja en bit bak i tiden. 2015 utkom David Thurfjells *Det gullösa folket*. Min reaktion var då: jaha, ännu en som vill visa hur ”religiösa” vi sekulariserade svenskar ”egentligen” är. Jag kom därför inte att läsa den förrän häromåret. Det visade sig att jag haft fel och att jag, mot min förväntan, kom att tycka mycket om boken. Graden av igenkänning var hög och jag smålog flera gånger då jag tydligt kunde identifiera mig som en typisk ”postkristen” medelklassvensk. De positiva förväntningarna var därför höga när jag

började läsa Thurffjells senaste bok *En lockton i ödemarken*. Och jag blev inte besviken.

Utgångspunkten är en resa till Indien som den sextonårige David gjorde med sin familj. Vid ett tillfälle drar han sig undan sällskapet och hör då på avstånd en klart ljudande ton. Det var något i den där tonen som lockade och det visade sig att den kom från ett litet tempel där några människor utförde en religiös ritual, och han ”fylldes av förundran och en längtan efter att förstå den känsla som denna plats väckt i mig” (s. 10).

Resten av boken blir ett utforskande av denna känsla, av skönheten och obegripligheten, av det skrämmande och fascinerande. Thurffjell menar att vi alla, vare sig vi är religiösa eller ateister, har förmåga att uppleva detta; men han är också mån om att påpeka att detta inte säger något om huruvida man därav kan dra slutsatsen att känslan motsvaras av en objektivt existerande verklighet. (Vad han själv tror om saken förblir, så vitt jag förstår, klokt nog höljt i dunkel.)

”Det som finns i religionen finns också utanför den” (s. 15, 233), är en av huvudteserna i boken. Lika lite som i *Det gudlösa folket* försöker han insinuera att alla människor ”egentligen” är religiösa, men religion svarar mot behov som även den icke-troende har, till exempel att finna mening i livet. Thurffjell behandlar således religion som ett allmänskligt fenomen. Oavsett tid, plats och kultur har vi ”samma biologiska och kognitiva förutsättningar, [...] samma uppsättning grundemotioner”. Det som kommer till uttryck genom religionen är en del av den mänskliga naturen. Detta synsätt innebär att det biologiska perspektivet är ständigt närvarande, att evolutionsbiologiska förklaringar påpekas, som att ”benägenheten att uppleva verkligheten som besjälad är en del av vår kognitiva grundstruktur som haft evolutionära fördelar” (s. 56).

Ämnet behandlas utifrån sju olika teman: att bli *berörd*, att uppleva världen som *förtrollad*, *berättelsernas* betydelse för att skapa sammanhang och samhörighet, *tro* – främst som tillit och förtröstan, *mening*,

meningssökande och meningsskapande, behovet och nödvändigheten av *gemenskap* samt *makt*, maktspel och viljan till underkastelse. Allt detta finns också, enligt Thurffjell, vilket jag nämnde ovan, utanför religionens värld, men förstärks och fördjupas av religionen ”genom att förankras i en föreställd utomvärldslig verklighet” (s. 233).

Berättarglädjen i boken är påtaglig. I själva verket använder Thurffjell medvetet berättelsen som ett pedagogiskt hjälpmedel. Han berättar till exempel (med anknytning till temat *gemenskap*) om ett möte med den unga studentskan Maryam under en vistelse i den iranska staden Esfahan. Hon var intresserad av religionshistoria och ville ställa några frågor, och de bestämde då att ses på vandrarhemmet där David bodde. Plötsligt märker han att han motvilligt känner sig illa till mods: att en man och en kvinna umgås på tu man hand är nämligen ett brott mot landets mycket strikta sociala konventioner. Han drar dock en suck av lättnad när det visar sig att Maryam har med sina två bröder som sällskap. Episoden sammanfattas: ”Det här är en av de mest påtagliga upplevelser jag haft av att få känna konsekvenserna av att bryta mot konventionerna i en social grupp” (s. 173).

Den starkaste berättelsen (med anknytning till temat *mening*) handlar om ett besök i koncentrations- och förintelselägret Auschwitz-Birkenau. Enda möjligheten att besöka denna plats är att delta i en fyra timmar lång guidad visning. Guiden redogör lågmält och sakligt för vad som hänt på de olika platserna i lägret och hur de använts. Under vandringen drabbas David allt starkare av en känsla av tomhet och meningslöshet. Rastlösheten då han återkommit till hotellet driver honom ut till en bar där han hamnar i samtal med en man som, till en början motvilligt, dras in i samtalet om vad David varit med om under dagen. Mannen rekommenderar som en sorts läkning en dikt av en polsk författare. När David senare på natten läser dikten upplever han att den blev en väg ut ur meningslösheten.

Det finns också mer komiska episoder som när han (med anknytning till temat *makt*) drar med sig sin familj på en tidig vandring till ett theravadabuddhistiskt kloster i Thailand. Han väntar sig att finna vänliga munkar som gärna delar med sig av sin visdom, men den surmulne munk de mötte var mest besviken över att de inte tagit med sig några cigaretter. ”Gryningsvandringen, Buddhastatyn och den orangea klädnaden räckte för att jag skulle förvänta mig att få möta buddhistisk visdom” (s. 219); så lätt har vi alltså att låta oss förledas av maktsymboler.

Författaren anknyter inte bara till personlig erfarenhet utan hämtar även inspiration från skönlitteratur, film och annan fiktion samt religionspsykologisk, sociologisk och idéhistorisk forskning. Det är således en ganska bred läsekrets som kan ha glädje av *En lockton i ödemarken*; boken är såväl underhållande som allmänbildande och tankeväckande.

I det avslutande kapitlet får vi följa författaren till Lourdes. I början av vistelsen ser han med visst förakt på det han betraktar som vidskepelse, andlig kommers, religiös kitsch – och på de pilgrimsturister som han menar låter sig luras av detta prål. Han ser också med skepsis på maktspelet bakom berättelsen om Bernadette och hennes Maria-visioner, ett spel i syfte att stärka påvedömetts makt över människornas liv. Han beslutar sig dock för att kliva ur rollen som den distanserade forskaren och genomgå proceduren som inleds med bikt och avslutas med det rituella badet. Det är en betydligt mer ödmjuk man som reser hem igen, uppfylld av ”känslan av att vi är här tillsammans en stund och att vi [...] tillsammans hoppas” (s. 270). Och där någonsins får läsaren syn på sig själv.

**Lotta Knutsson Bråkenhielm**  
TD, Stockholm

DOI: 10.51619/stk.v9i3.25391

**Else Marie Wiberg Pedersen (red.).**

*Guds ord i kvindemund: Om køn og kirke.*

København: Nord Academic. 2023. 375 s.

Strax innan midsommar, den 21 juni 2023, publicerades en stor artikel i *Kyrkans Tidning* med rubriken ”Kvinnor i majoritet bland de nyvigda”. I artikeln uttalade sig en rad företrädare för Svenska kyrkan om det faktum att två tredjedelar av dem som prästvigts under året var kvinnor. Flertalet av dem lyfte fram detta som ett problem och menade att om det blir för mycket kvinnor kan det leda till att män avskräcks från att bli präster eller att engagera sig i kyrkan. En vecka senare, den 1 juli, publicerades en debattartikel från styrelsen för Forum för prästvigda kvinnor i Svenska kyrkan. De menade att det var olyckligt att det framställs som ett problem att många präster är kvinnor och efterlyste i stället en diskussion om hur man kan rekrytera fler i en tid av prästbrist.

Här hade den ambitiösa antologin *Guds ord i kvindemund*, redigerad av lektorn i systematisk teologi vid Aarhus universitet Else Marie Wiberg Pedersen och utgiven på Nord Academic (den nystartade grenen av Gads forlag) i samband med 75-årsjubileet av den första prästvigningen av kvinnor i Danska folkkyrkan, kunnat vara en viktig resurs. Sista kapitlet, författat av Wiberg Pedersen själv, utgörs av en skarp analys av diskursen om ”kvinnliga präster” i danska dagstidningar 1885–2022. Bland de teman som återkommer över tid är just ”kvinnodominans” och ”kyrkans könsskifte” som ett problem.

Överlag är de många likheterna med processerna och utvecklingen i Svenska kyrkan slående. Sådant som faktorer som leder till prästämbetets öppnande för kvinnor (till exempel tillgång till högre utbildning, väckelserörelsernas teologi och praktiker), för- och motargumenten i debatten, lösningen med ”en kyrka och två praktiker” med möjligheten för motståndare till reformen att avvisa samarbete med prästvigda kvinnor – allt känns igen i den svenskkyrkliga kontexten. Naturligtvis föreligger även